

BÜKEYR (Benî Bukeyr)

(بنو بكير)

Benî Sa'd b. Leys'in
bir kolu olan Arap kabilesi.

Mekke'deki evlerini olduğu gibi bırakıp Hz. Peygamber'in ardından Medine'ye hicret eden kabilelerden biridir. Kabileye adını veren Bukeyr (bazı kaynaklarda Ebü'l-Bukeyr) b. Abdü'yâ'il'in İyâs, Hâlid, Âkıl ve Âmir adlarını taşıyan dört oğlu Dârülerkam'da müslüman olarak Resûlullah'a biat etmişlerdi. Dördü de Bedir Gazvesi'ne katılan bu kardeşlerden Âkıl savaş sırasında Mâlik b. Züheyr el-Cüşemî tarafından şehid edildi. Onlardan başka Bedir Savaşı'na katılan dört kardeş bulunmadığı için Muâviye ensara karşı kendileriyle iftihar ederdi. Uhud gazilerinden olan Hâlid Rec'de şehid edildi (4/625). İyâs ile Âmir Uhud ve Hendek savaşlarına ve diğer gazvelere katıldılar. Âmir Yemâme'de şehid oldu, Mısır fetihine iştirak eden İyâs ise 34'te (654-55) vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

Tacü'l-'arûs, "bkr" md.; İbnü'l-Kelbî, *Cemhere* (Nâci), s. 146; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 477, 499; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 388-390; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 591; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 183; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 89.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

BÜKEYR b. ŞEDDÂH

(بكير بن شداد)

Bukeyr b. Şeddâh el-Leysî

Sahâbî.

Üsdü'l-gâbe ile *el-İşâbe*'de adıyla ilgili olarak Bekir b. Şeddâh şekli tercih edilmektedir. Şeddâh onun dedelerinden biridir. Bazı kaynaklarda ise kendisinden Bukeyr b. Abdullah diye söz edilmektedir. Bukeyr abcdulluk yıllarında Hz. Peygamber'e hizmet etti. Bulûğ çağına gelince durumunu Hz. Peygamber'e anlatarak bundan böyle hanımlarının yanına serbestçe girmesinin doğru olmaya çağını söyledi. Onun bu davranışından memnun olan Hz. Peygamber, "Allahım, sözünü doğrula ve kendisini kurtuluşa erdir!" diye dua etti. Bu dua yıllar sonra Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında gerçekleşti. Arkadaşlarından biri cihada giderken ailesini ona emanet etmişti. Bukeyr arkadaşının evine uğradığı bir gün orada arkadaşının hanımıyla ilişki kuran ve bu ilişkiyi müstehcen bir şiirle an-

latmakta olan bir yahudiye öldürdü; ertesi gün yahudinin katilini araştırarak halifeye maktulün yaptıklarını anlatarak onu kendisinin öldürdüğünü söyledi. Hz. Ömer Bukeyr'i haklı buldu ve Hz. Peygamber'in yaptığı duayı da göz önüne alarak onu cezalandırmadı. Bukeyr'in Kâdisiye Savaşı'nda gösterdiği cesaret de zikre değer. Savaşın sonlarına doğru bozguna uğrayan İranlılar Dicle ırmağı üzerindeki köprüleri tahrip ederek geri çekilmişlerdi. Kumandan Sa'd b. Ebû Vakkâs, coşkun bir şekilde akan Dicle'den askerlerini karşı tarafa nasıl geçireceğini düşünürken Bukeyr, Atlâl diye anılan meşhur atını ırmağa sürdü ve nehri geçti. İslâm askerleri de kendisini takip ettiler.

Hicretin 22. yılında Sürâka b. Amr'ın kumandasında Azerbaycan fethinde bulunan ve Mugan'ın İslâm topraklarına katılmasını sağlayan Bukeyr'in Azerbaycan'da şehid düştüğü rivayet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kelbî, *Cemhere* (Nâci), s. 138-139; Belâzûrî, *Fütûh*, s. 263; Taberî, *Târîh* (Ebü'l-Fazl), III, 493-494, 565, 581, 621; IV, 138, 149, 150, 153-157; İbn Düreyd, *el-İştikâk*, s. 171; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 181; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 240-241; a.mlf., *el-Kâmil*, II, 454, 506; III, 18, 27-29; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 52, 163.

İSMAİL L. ÇAKAN

BÜKREŞ

Romanya'nın başşehri.

Eflak eyaletinde, Tuna'nın kuzey kıyısına yaklaşık 50 km. uzaklıkta Dambovita nehri üzerinde kurulmuştur. Şehir, ilk defa 1368'de Cetatea Dambovitei ismi ile geçmekte olup Eflak prenslerinin ikametgâhi haline geldiği XV. yüzyıla kadar bu isim Bükreş'le beraber kullanılmıştır. Kazıklı Voyvoda adıyla bilinen III. Vlad Tepeş, 1459 ve 1461'deki emirnamelerini burada çıkardı. 1462'de Fâtih Sultan Mehmed'in tayin ettiği Prens Radu Cel Frumos (Güzel Radu, 1462-1474), Yerköyü'nde (Giurgiu) bulunan bir Türk garnizonunun himayesinde idaresini bu şehirde kurdu ve Osmanlılar'a vergi verdi. Bundan sonra iki asırdan fazla bir süre Bükreş'in tarihi, Eflak prenslerinin İstanbul ile olan münasebetlerine bağlı kalmıştır. Osmanlı hâkimiyetine karşı ayaklanan Eflak prensleri, ikametgâhlarını Türk akınlarına daha az maruz kal-

ması dolayısıyla Targovişte şehrine taşınırlar.

XVI. yüzyılın sonlarına doğru, Bükreş'e 4 mil (yaklaşık 6 km.) mesafede ağaçlık ve bataklıklarla kaplı bir boğaz olan Kâlûgerân (Çalugareni) mevkiinde Prens Mihail (Mihail Viteazul) kumandasındaki Eflak ordusu ile Serdar Sinan Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu karşı karşıya geldi (1595). Yenilen Eflaklılar geri çekilirken Bükreş'i yakıp yıktılar. Mihail Osmanlı baskınlarına karşı Targovişte'ye çekildi. Bunun üzerine Osmanlılar düşmanın boş bıraktığı şehre girdiler. Eflak bir eyalet şeklinde teşkilâtlandırılarak merkezi Bükreş olmak üzere beylerbeyiliğine Satırcı Mehmed Paşa getirildi. Sinan Paşa şehirde hâkimiyeti sağladıktan sonra on iki günde ağaç kütüklerinden bir kale yaptırdı. Öte yandan Mihail tarafından tahkim edilen Targovişte alındı ve burada da bir ay içinde ağaçtan bir kale yapıldı. Ancak ertesi yıl Mihail'in mukabil taarruzu karşısında Bükreş tahliye edildi. Osmanlı ordusu büyük kayıplar vererek çekilmek zorunda kaldı. Bükreş boşaltılırken yapılan kale Sinan Paşa'nın emriyle yakıldı. Bundan sonra Bükreş'in yangın, salgın hastalıklar ve Türkler'e karşı isyanlarla geçen çalkantılı tarihi başlamaktadır.

1716'ya kadar yerli prenslerle idare edilen Bükreş'e bu tarihten sonra İstanbul'daki Fener Rum patrik ailesinden seçilen yöneticiler tayin edildi. Bu durum, bir halk ayaklanması ile Fener yönetimine son verildiği 1821'e kadar devam etmiş ve İstanbul'dan gönderilen Rum yöneticilerin sayısı kırkı bulmuştur. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonunda imzalanan Berlin Antlaşması'yla Bükreş'te Osmanlı hâkimiyeti sona ermiştir (1878). Bükreş Osmanlı tarihinde özellikle 1806-1812 Osmanlı-Rus savaşı ile Balkan Savaşı'nı (1912-1913) bitiren antlaşmaların imzalanışlarına sahne olması açısından önem taşımaktadır.

İlk devirlerdeki nüfusu hakkında fazla bilgi bulunmayan Bükreş'te kaynaklar sadece Yunanlı, Ermeni ve yerli tüccarların varlıklarından bahsetmektedir. XVII. yüzyılda ise Evliya Çelebi Bükreş'in büyük bir şehir olduğunu, ancak kalesinin bulunmadığını, Eflak beylerinin oturduğu saraylara "forte" denildiğini, şehirde hepsi ahşap 12.000 ev, 1000 kadar dükkân, on dört manastır ve ayrıca müslümanlar için bir misafirhane ile Dimboviçe'nin (Dimbovitsa) karşı kıyısında köprü başında, içinde bir cami ve bazı me-

zarların yer aldığı elli odalı bir kervan-sarayın bulunduğunu bildirmektedir. Ona göre kâgir binaların azlığının sebebi, Eflaklılar'ın birkaç yılda bir isyan edip Osmanlı ve Kırım askerlerinin tenkil hareketlerine mâruz kalmaları yüzünden şehrin harap olması ve bundan dolayı halkın tek katlı ahşap evlerle yetinmesidir.

XVII. yüzyılda Balkan kökenli nüfus artmış ve XVIII. yüzyılda bu nüfus her yönüyle önem kazanmıştır. XVII. yüzyılın sonlarında şehirde 50.000 kişi yaşamakta idi. Bu sayı XVIII. yüzyılın sonunda 20.000 ile 60.000, XIX. yüzyılın ilk yarısında ise 50.000 ile 100.000 arasında değişmekteydi. 300 yıl Osmanlı Devleti idaresinde kalmış olan Bükreş Yunan bilim çalışmalarının önemli bir merkezi haline geldiği XVIII. yüzyılda Fenerli prenslerin yönetimi altında daha da belirginleşen bir Şark görünümü kazanmıştı. Prensler Osmanlı Devleti içindeki hristiyanlar için dinî kitap basımını başlattılar. İstanbul, Trabzon, Kudüs ve Aynaroz'daki (Athos) manastırlara gönderilmek üzere vergi toplama işine giriştiler. Ancak Fenerli Rum prenslerin himaye ettiği yabancı tüccarlarla rekabetten hoşnut olmayan yerli tüccarlar zaman zaman halkı ayaklandırıdılar. Rus ve Avusturya işgalleri, Bükreş'te Batı'nın ilk etkilerinin görülmesine ve XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren Yunanca'nın yerine Fransızca'nın geçerek yaygınlaşmasına sebep oldular. Fransız devriminin ortaya koyduğu düşüncelerin etkisiyle şehir, Eflak ve Boğdan'ın birleşmesini sağlayan Romanya'nın siyasî birliği için mücadele veren bir merkez halini aldı (1859). 1862'de Romanya'nın başşehri olunca hükümet binaları, kültür ve eğitim kurumlarının inşası ile hızla gelişti. I. Dünya Savaşı'nda 1916-1918, II. Dünya Savaşı'nda ise 1940-1944 yılları arasında

Almanlar tarafından işgal edildi. Şehrin asıl gelişmesi II. Dünya Savaşı'ndan sonradır.

1906'da Romen hükümeti Bükreş'te bir cami yaptırmıştı. Daha sonra bu cami yıkılıp 1960'ta bir başka yere yenisi inşa edilmiştir; ayrıca şehirde bir de Türk şehitliği bulunmaktadır. Bükreş'in 1986 sayımına göre nüfusu 1.990.000'dir.

BİBLİYOGRAFYA :

Selânikî, *Târih* (İpsirli), s. 507-508, 515-516, 538, 831; Peçuylu İbrâhim, *Târih*, II, 159-162; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VII, 476-480; Naimâ, *Târih*, I, 129-132, 136-140; F. C. Belfour, *The Travels of Macarios*, London 1836, II, 375; I. Bogdan, *Cronice Inedite Atingatoare de Istoria Romanilor*, Bucharest 1895, s. 39; G. I. Ionescu Gion, *Istoria Bucurestiului*, Bucharest 1899, s. 818; N. Iorga, *Istoria Bucurestilor*, Bucharest 1930, s. 397; P. P. Panaitescu, *Documente Tarii Romonești*, Bucharest 1938, I, 240, 244-248, 253-255, 260-261; Danişmend, *Kronoloji*, III, 151-153; N. Beldiceanu, "Bükresh", *Elj* (İng.), I, 1298-1299.

NICOARA BELDICEANU

BÜLBÜL

(بلبل)

**Türk ve İran edebiyatlarında
başta aşık oluşu ve
sesinin güzelliği olmak üzere
çeşitli özellikleri sebebiyle
adı en çok geçen kuş.**

Aslı Farsça olan kelime sonradan Arapça'ya da girmiştir. Bülbül için *andelîb* ve *hezârdan* başka sesinin güzelliği dolayısıyla *hezâr-destân* (bin bir türlü hikâye söyleyen), *hoş-hân* (güzel okuyan), *hoş-gül* (güzel söyleyen), *hoş-âheng* (güzel sesli) kelimeleri de kullanılır. Bunların yanında *zend-hân* (güzel sesli kuş), *zendvâf*, *zendbâf*, *zendlâf* (bülbül), *mürg-i bâğ* (bahçe kuşu), *mürg-i çemen* (çimen kuşu), *şeb-hân* (gece öten kuş), *mürg-i şeb-hîz* (gece uyanık duran kuş), *hezâr-âvâz* (bin bir sesli) gibi kelime ve terkipler de bülbül ifade eder. Çeşitli Türk şivelerinde *böberdek*, *bübürdek*, *keleşek*, *kujulak*, *ötlügen*, *sandugaç* gibi adlarla anılan bülbüle *Dîvânü lugâti't-Türk* ve *Kutadgu Bilig*'de de rastlanır.

Doğu edebiyatlarında önemli bir yeri olan bülbül gülleri açtığı günlerde daha canlı öttüğünden gül ile arasında muhayyel bir aşk ilişkisinin var olduğu kabul edilmiş, bülbül âşığa, gül de mâşuk veya mâşukaya benzetilmiştir. Aralarındaki bu ilişki mecazi aşk olarak kabul edilmiş, gülün aşkı ile tutuştuğu için bülbüle "şeydâ" (cılgin) ve "zâr" (ağlayıp in-

leyen) sıfatları verilmiştir. Yine bu anlayışa göre bülbülün güle yaklaşmasını önleyen en büyük engel gülün dikenidir. Ancak bülbül dikenini de gülün hatırı için hoş görmektedir.

Şairler yüzyıllar boyunca bülbülle gül arasında tahayyül ettikleri bu aşkı şiirleri için tükenmez bir kaynak olarak görmüşlerdir. Nitekim eski İran ve Türk edebiyatı şairlerinin divanlarında bülbül ve gül konulu manzumelere veya onlarla ilgili remiz ve mazmunlara sık sık rastlanır. İran edebiyatında bülbülü ve onun güle olan aşkını en güzel şekilde dile getiren, ünlü şair Hâfız-ı Şîrâzî (ö. 791/1389) olmuştur. Klasik divan şairleri bülbülden belirli kurallara bağlı olarak bahsettikleri halde halk şairleri onu daha serbest bir muhayyile ile ve çok defa daha canlı bir şekilde dile getirirler. Türk halk edebiyatında hakkında pek çok mâni, türkû, destan ve koşma yazılmış olan, Türk atasözleri ve deyimlerinde geniş bir yer tutan bülbül, daha XIV. yüzyıl başlarında Yunus Emre'nin şiirlerinde lirik bir duyusun timsali olarak görülür. Sonraki yüzyıllarda da hemen bütün halk şairleri bülbül motifini çeşitli şekillerde kullanmışlardır.

Divan edebiyatında bülbül, klasik Doğu edebiyatlarında olduğu gibi âşığı sembolize eder. Bunda gülün sevgili olarak düşünülmesi de rol oynar. Teşhis yoluyla âşığın bütün özelliklerinin izafe edildiği bülbül, gülün daha kırmızı ve güzel olması için ona kanını vermiş veya gül hile ile onun kanını içmiş, yüzüne sürmüş yahut alık (gül-güne) olarak kullanmıştır. Bülbül gülün hasretiyle sabahlara kadar feryat eden bir âşıktır. Bu benzetmede bülbülün diğer kuşlardan farklı olarak gece de ötmesi söz konusudur. Bazı şairler bülbülün feryat etmesini onun için ilâhî bir takdir olarak kabul ederler. Ötüşünün nağme olarak nitelendirildiği hallerde bir nağmede 1000 sihir yaptığı ifade edilir. Bazan da gül yaprağı veya mushaftan âyetler yahut *Gülüştân*'dan beyitler okuduğu düşünülür. Zevk ehlini gül bahçesine çağırarak gül ile olan macerasını âleme "destan eyleyen" bülbülün, "bin" (1000) anlamına da gelen *hezâr* kelimesinin tevriyeli ve cinaslı kullanılmasıyla "hezâr-destân" ve "destân-serâ" olduğu söylenir. Âteş-zebân, hoş-zebân, mürg-i hoş-hân, mürg-i seher, hoş-âvâz, hoş-beyân, hoş-nağme, ter-nağme, şîrîn-güftâr, güyâ, medh-hân, nây-ı hazîn gibi kelimeler

Bükreş'te XVIII. yüzyıla ait Manuk Hanı'nın XIX. yüzyıl sonunda çekilmiş bir fotoğrafı (İÜ Ktp., Albüm, nr. 91.212)

